

## La Cancelleria reial

L'any 1276, **Jaume I** va disposar que tota la documentació del regne de València fos redactada en català i no en llatí. A partir d'aleshores, tota la documentació fou unificada. Totes les institucions catalanes (la Generalitat de Catalunya, la Generalitat del regne de València, el Gran i General Consell de Mallorca), a més de tots els municipis i notaris, utilitzaren un mateix model de català.

Integrada a la Corona catalanoaragonesa, la Cancelleria Reial era una oficina dirigida per un canceller, encarregada de copiar i de tramitar tots els documents reials o de la noblesa o dels eclesiàstics. Aquest **organisme burocràtic**, que va ser profundament transformat durant el regnat de **Pere el Cerimoniós** (1336 - 1387), estava integrat per escrivans, secretaris i protonotaris, encarregats, cadascú al seu grau, de redactar tota mena de documents reials (lletres, nomenaments, instruccions, informes) que s'escampaven per tots els racons del regnes.

La formació cultural dels funcionaris de la Cancelleria Reial enllaçà amb les innovacions lingüístiques. Els membres de la Cancelleria, destres en el domini de les tres llengües que avui en diríem oficials (**català, llatí i aragonès**) havien de ser bons llatinistes, la qual cosa pressuposa una preparació gramatical retòrica i estilística que deixava la seva empremta quan havien d'escriure en llengües vives, per la seva elegància i precisió. Devers el 1380 s'observa en els documents de la Cancelleria una modificació estilística que es perllongarà durant tot el segle XV. Aquesta nova etapa es basa en l'ampliació dels períodes sintàctics, en els hperbatons forçats, en l'existència de cadències rítmiques i en la massiva incorporació de cultismes lèxics. Tots aquests trets traïen la voluntat d'adaptar al català els recursos retòrics llatins, adaptació que vorejà, de vegades, el mal gust.

La Cancelleria esdevingué un **focus cultural** -com ho havien estat els monestirs durant l'alta edat mitjana- sobretot a partir de l'any 1373, quan hom hi aplegà un grup de copistes per a la transcripció de llibres. A més, com a diplomàtics, els funcionaris feien sortides freqüents a l'estranger i podien conèixer bé les noves tendències culturals. Tenien, també, una consciència de grup molt marcada, i coneixien molt bé la seva força política. El control que exercien dels afers públics era gairebé absolut i anava encaminat a enfortir el poder dels reis davant de les ciutats i fins i tot dels nobles i de l'Església.

La Cancelleria assimilà i expandí la poesia i l'art francès, introduïts per Violant de Bar; la curiositat per tot allò que feia referència al món llatí, provinent d'Itàlia; o l'hel·lenisme, procedent de la cort pontifícia d'Avinyó. Les seves possibilitats de propagació per tots els dominis eren immenses i la seva intervenció fou de la màxima importància. En etapes posteriors, durant el regnat d'Alfons el Magnànim (1416-1458), la Cancelleria Reial utilitzà el servei d'humanistes italians com Lorenzo Valla, que reforçaren el clima literari que s'havia imposat.

La prosa de la Cancelleria primerenca seguia els formularis medievals de la retòrica epistolar. La majoria de funcionaris eren bons coneixedors de l'Ars

Dictandi, títol que hom donava als tractats de retòrica epistolars que foren utilitzats a les cancelleries medievals, especialment durant els segles XI al XIV. Aquests tractats contenien regles i exemples de com redactar les salutacions, els preàmbuls i les elocucions -el cos o nucli- dels documents, amb preceptes sobre gramàtica, construccions, figures retòriques, sentències i sobre el cursus o ritme de la frase.

Com que la majoria de funcionaris de la Cancelleria sabien llatí, no és gens estrany que fos justament aquesta llengua la que marqués les directrius, tant pel que fa als formularis com al vocabulari tècnic de la burocràcia i de la política. La influència llatina anà modelant el català sense violentar-lo. En les *Ordinacions Reials* de Pere el Cerimoniós, que són una adaptació de les *Leges Palatinae* de Jaume II, la frase catalana és un calc, paraula per paraula, de la construcció llatina. Sortosament, altres escrivans i notaris de Pere III van saber vèncer les dificultats que presentava el model llatí, i empraren un català més dúctil, harmoniós i clar. Els funcionaris s'adonen que la llengua catalana està encara mancada de la flexibilitat que té el llatí. Aquesta flexibilitat, comparable a la llatina, no la tindrà la prosa catalana fins a una generació més tard, amb l'estil de **Bernat Metge**. No és estrany que amb aquestes premisses de comparança amb el llatí, la llengua catalana adaptés formes sintàctiques de la llengua mare i que els cultismes hi penetressin de manera desmesurada.

Allò que crida més l'atenció és la notable **uniformitat** que assolí l'idioma oficial de la Cancelleria, que s'aconseguí implantar en la llengua escrita de tot el domini lingüístic. El català escrit era una mena de *koiné* literària i administrativa, per sota de la qual batejava amb força una llengua viva més variada. Les antigues variants del català no eren gaire evidents. La raó d'aquesta uniformitat obeïa al fet que la llengua de les Illes i del País Valencià era una llengua que s'havia expandit per la Reconquesta en unes terres fortament arabitzades.

La formació llatinista dels curials del rei, que havien de redactar la documentació en català, aragonès i llatí, influí perquè el català assolís un alt grau de perfecció, eficàcia i elasticitat, amb què aconseguí maduresa i fixació. Sens dubte que l'educació estilística d'aquell estament havia d'acusar fidelment tot canvi que l'evolució de la moda literària pogués experimentar en l'ensenyament de la tècnica de l'art d'escriure.

A diferència de les altres llengües de la Romània (que tendeixen al dialectalisme), el català presenta, amb anterioritat al segle XV, una uniformitat en la prosa, realment notable. En un principi, l'enorme difusió de la prosa lul·liana, madura ja en el moment de néixer, copiada i transmesa abundantment, fou la causa d'aquest uniformisme lingüístic. Ara bé, arriba un moment -finals del segle XIV- que Lluï, atacat i gairebé condemnat, deixarà de ser llegit i d'exercir la seva fecunda influència lingüística, i tot i això la unitat persistirà.

La Cancelleria, amb la seva pràctica diària, contribuí de manera definitiva a millorar i fixar la llengua literària, en la qual els escriptors humanistes van escriure obres molt notables.